

Beszélgetés Vinni Lucherinivel

Aetas 40. évf. 2025. 3. szám, 132–136.

ISSN 0237-7934

DOI 10.14232/aetas.2025.3.132-136

www.aetas.hu

„A kíváncsiságom hajtott, hogy mindenféle területtel foglalkozzam”

Vinni Lucherini a nápolyi *Università degli Studi di Napoli Federico II* professzora, ahol középkori művészettörténetet tanít. Kutatásaiban a művészet és a hatalom kapcsolatát vizsgálja a Capetingek és a nápolyi, illetve a magyar Anjouk gyakorlatában olyan konkrét területeken, mint a szent terek, építészeti alkotások, uralkodói síremlékek, festmények, miniatűrök, pecsétek. Módszerét az interdiszciplináris megközelítés jellemzi: a művészettörténeti elemzésben nagy mértékben támaszkodik az írott – levéltári és elbeszélő, korabeli és modern – források kritikus értelmezésére. Több tanulmányában a középkori művészet historiográfiájával is foglalkozik. Számos magyar vonatkozású tanulmányt írt, és jó kapcsolatokat épített ki magyar művészettörténészekkel és történészekkel: együttműködésük több közös munkát is eredményezett.

Kedves Professzorasszony, kezdjük a gyermekkorával: mire emlékszik vissza szívesen?

Egy tengerparti kisvárosban születtem, Nápolytól mintegy húsz kilométerre, a közelben volt egy kereskedelmi kikötő. Első emlékeim között szerepelnek a nagy teherhajók, melyeket a házunk ablakából elnézegettem. És hát fontosak voltak számomra a helyi humán gimnáziumban eltöltött évek. Ez olyan alapos képzést adó és hagyományos iskola volt, amelynek igazából csak vidéken léteznek. Érettségi után beiratkoztam a Nápolyi Egyetemre, hogy régészetet hallgassak, és latint meg ógörögöt is, melyeket már a középiskolában elkezdtem tanulni.

Milyen szellemi, kulturális hatások érték az egyetemen, kik voltak a tanárok, akiktől sokat tanult, akár a választott szakokon kívül is?

Nagyon szerettem Giancarlo Mazzacurati professzor olasz irodalomtörténeti óráit, aki azokban az években emlékezetes előadásokat tartott Boccaccióról, a *Dekameron*ról. Ettore Lepore tanár úrtól, aki római történelmet tanított, a történeti források olvasásának olyan módszerét tanultam, amit máig nem felejtettem el. Harmadéves koromban úgy döntöttem, hogy a 16. századi régiséggyűjtésről (különösen Pietro Bembo gyűjteményéről) írok szakdolgozatot. Végül 1989-ben *summa cum laude* minősítéssel végeztem. Ezenkívül nagyon fiatalon kezdtem el rendszeresen látogatni a Goethe Intézetet Nápolyban, ahol hét évig tanultam németül.

Honnan jött a német nyelv iránti érdeklődés?

Rajongtam a német kultúráért. Érdeklődésem klasszikus tanulmányaimból következett és abból a meggyőződésből, hogy egy humán tudományokkal foglalkozó tudósnak mindenképpen ismernie kell ezt a nyelvet.

Hogyan kezdődött a pályafutása? Ön is átélte azokat a jól ismert nehézségeket, melyekkel Itáliában – és persze máshol is – szembetalálja magát az, aki egyetemen szeretne tanítani?

Rögtön a diploma megszerzése után latint és görögöt tanítottam humán gimnáziumokban. De egyszer csak, 1995-ben megpróbáltam kutatói ösztöndíjra pályázni az egyetemen, ahol végeztem, ami Olaszországban különösen nehéz: a doktori képzésbe történő belépést *numerus clausus* korlátozza, és minden évben nagyon kevés a hely. A középkori festészet témájában pályáztam. Miután elnyertem a doktori ösztöndíjat, az 1994-1995-ös tanévben elkezdtem írni disszertációmát Francesco Aceto vezetésével, aki akkor Nápolyban a művészettörténet professzora volt, Fiorella Sricchia Santoro, a doktori képzés vezetőjének felügyelete alatt.

Milyen tapasztalatokat szerzett a doktori képzés során?

Már akkor is szerettem az ösztöneimre hallgatni a kutatásban, hagyva, hogy a megérzéseim vezessenek a középkori szövegek, a modern történetírás értelmezése terén és mindenekelőtt a középkori műalkotások már kitaposott utaktól eltérő, kritikus és interdiszciplináris megközelítésén alapuló alternatívák keresése közben. Majd miután a legjobb értékelést kapva megvédtem dolgozatomat, egy kétéves (a post-doc-nak megfelelő) kutatói ösztöndíjban részesültem, mely alatt olaszra fordítottam, kritikai kommentárokkal ellátva Leone Marsicano *Chronica monasterii Casinensis* című munkáját (amit a milánói Jaca Book kiadó 2001-ben ki is adott). Doktori dolgozatomat viszont, igaz, alaposan kibővítve és átalakítva, csak 2016-ban publikáltam a római Campisano kiadónál, *L'abbazia di Bominaco in Abruzzo. Organizzazione architettonica e progetto decorativo XI-XIII secolo* [Az abruzzói Bominaco apát-sága. Építészeti szervezés és dekorációs program a 11–13. században] címmel.

Közben már tanított az egyetemen is...

Igen, az egyetemi karrierem 2002-ben kezdődött, miután megnyertem egy pályázatot, hogy kutató lehessenek a Federico II Egyetemen. Ekkor rögtön tanítani is kezdtem, különféle kurzusokon középkori művészettörténetet. Itt, az egyetemen nagyon barátságos légkör fogadott. Kezdetől fogva jól éreztem magam, és barátságot kötöttem a kollégáimmal, akik már több éve ott dolgoztak. 2004 őszen nagyon sok olasz kutatóval együtt részt vettünk egy olyan sztrájkban, amelyre csak nagyon régen volt példa Itáliában.

Magyarországon nemigen volt ilyesmi: melyek voltak a sztrájk okai, céljai?

A sztrájk azért indult, mert elleneztük az úgynevezett Moratti-törvényt, amely drasztikusan csökkenteni kívánta a véglegesített tanári állások számát, és amelyet a törvényhozás éppen jóvá akart hagyni. Abban az évben egyikünk sem tartott órákat, s ez többeknek problémákat okozott karrierjük előrehaladásában. Ami a saját pályafutásomat illeti, 2011-ig kellett várnom, hogy továbbléphessenek és professzor lehessenek. Miután 2016-ban megszereztem a nemzeti tudományos habilitációt, 2022-ben tanszékvezető lettem.

Mely kutatási területeken mélyedt el a leginkább?

2002-től kezdve Nápoly középkori művészetét kezdtem tanulmányozni. Abban az évben jelent meg egy könyv a nápolyi székesegyházról, s felkértek, írjak róla recenziót. Ez arra sarkallt, hogy áttanulmányozzam azokat a középkori és modern szöveges forrásokat, amelyek erre a monumentális épületre vonatkoznak. Az általánosan elfogadott vélekedéssel szemben, mely szerint a ma is meglévő, gótikus katedrális megelőzően két különböző, egymás melletti katedrális létezett, arra jutottam, és ezt dokumentumokkal alá is tudtam támasztani, hogy

ez a nézet a 18. században bukkan föl egy két, egymással szembekevert egyházi testület (a székesegyház kanonokjai és hebdomadáriusai) bírósági perében. A jog területéről kiindulva ez a gondolat művelt körökben is elterjedt, onnan pedig tovább, a történelem és a művészettörténet területén is. Eric Hobsbawm híres könyvének megfogalmazásával élve ez egy, a modern korban „kitalált hagyomány”. Ebben a témában több cikket és 2009-ben a Collection de l'École française de Rome sorozatában egy monográfiát is megjelentettem (*La Cattedrale di Napoli. Storia, architettura, storiografia di un monumento medievale [A nápolyi székesegyház. Egy középkori műemlék története, építészete és historiográfiája]* címmel). Időközben épp a nápolyi katedrálissal kapcsolatos vizsgálódások késztettek arra, hogy elmélyedjek a nápolyi királyok síremlékeinek, ezek középkort követő sorsának és azon átalakítások tanulmányozásában, melyeken a modern kor első évszázadaiban átestek. Ezekben az években még nemigen volt szokás ilyen témákkal foglalkozni. Akkoriban a sírokat általában szűken formális vagy ikonografikus szempontból vizsgálták, s nem mint középkori művek középkort követő továbbélésének tanúbizonyságait. E kutatásokat, melyek eredményeként sok tanulmányt publikáltam szakfolyóiratokban, elsősorban a szöveges források különféle típusainak kritikai elemzésével, a belőlük nyert adatok összevetésével végeztem, olyan új következtetésekre jutva, amelyek gyakran felforgatták a korábbi eredményeket. A kíváncsiságom hajtott, hogy mindenféle területtel foglalkozzam: Dél-Itália festészetével, szobrászatával, építészetével, de szövegek tanulmányozásával, a középkori művészet historiográfiájával, s újabban a királyi pecsétekkel is. Sikerült különböző, a középkori sírok vagy a középkori művészet historiográfiáját kutató projektekhez támogatást nyerni. Ilyen volt például az, amely *The Discovery of Medieval Art while Looking for Antiquities. Perception of Medieval Heritage by European Travellers to Southern Italy and Central Mediterranean Countries (17th –19th centuries)* címmel futott, tehát olyan művelt utazók írásait elemezte, akik a 17. és 19. század között a klasszikus ókori emlékeket kutatva járták be a mediterrán országokat, de szinte mindig és váratlanul a középkor emlékeibe ütköztek. Az ő írásaik a középkori művészet recepciójának, értelmezésének egy korai, fontos szakaszát jelentették.

Miért és hogyan kezdett magyar vonatkozású témák tanulmányozásába?

Bárki, aki a 13–14. századi Nápolyal foglalkozik, tudatában van annak a dinasztikus kapcsolatnak, amely ebben az időben Nápoly és Magyarország királyai között fennállt, vagy legalábbis hallott és olvasott róla. Így voltam ezzel én is, de csak 2011-ben érkezett el a pillanat, hogy történeti és művészettörténeti szempontból tanulmányozzam is ezt a kapcsolatot, amikor *senior fellowship*-keretében a CEU, az Institute for Advanced Study vendége voltam. Ez az intézet épp abban az évben kezdett működni, átvéve a Collegium Budapest szerepét, miután azt váratlanul bezárták. Az IAS-CEU-ban töltött idő fontos pillanat volt a pályafutásomban. Intellektuálisan ösztönző környezetet jelentett, ami kedvezett az úttörő jellegű interdiszciplináris kutatásoknak, és folyamatos eszmecsere tette lehetővé az egész világból odalátogató jeles tudósokkal. Budapesti kutatásaim folyamán (melyek a *The Historical and Artistic Connections between the Kingdom of Naples and the Kingdom of Hungary during the First Half of the 14th Century* témamegjelöléssel folytak) a Nápolyi Királyság és a Magyar Királyság 13–14. századi kapcsolataiban mélyedtem el. Ezen kutatások eredménye több mint tíz, tudományos folyóiratokban közzétett tanulmány, tizenhárom könyvfejezet és egy, a neves Garnier kiadónál 2021-ben a *La cronaca angioina dei re d'Ungheria. Uno specchio eroico e fiabesco della sovranità [A magyar királyok Anjou-krónikája. Az uralom hősi és mesés tükrére]* címmel megjelent monográfia lett, amely a legszebb 14. századi magyar kódexről, a *Képes krónikáról* szól. Ezenkívül katalán és magyar kollégákkal együtt egy *The Art of*

Medieval Hungary című kötetet is szerkesztettem, ami a Római Magyar Akadémia sorozatában látott napvilágot 2018-ban.

Írt egy-két tanulmányt, amely a középkor, a középkori művészet modern kori magyarországi recepciójának, felhasználásának, másik ismert nevén: a medievalizmusnak a témájába vág.

Igen, amikor a Magyarországon elkezdett tanulmányaimat Rómában és Nápolyban folytattam, egyebek mellett írtam egy cikket, amely a *Corvina* című folyóirat példáján keresztül bemutatta, hogyan használták föl a két világháború között politikai célokra a középkori művészetet (*L'uso politico dell'arte medievale in Ungheria tra le due guerre mondiali. La rivista Corvina [A középkori művészet politikai használata Magyarországon a két háború között]*). Próbáltam megvilágítani, hogy a Magyarország számára oly kedvezőtlen trianoni békeszerződés után a magyar és az olasz kormányok számára mennyire szükségessé vált a két ország közötti politikai kapcsolatok kiépítése, ami egy sor kulturális kezdeményezéshez vezetett. Ezeket vezető diplomaták irányították, és retorikai tekintetben a két ősi monarchia, a *Regnum Siciliae* és a *Regnum Hungariae* közötti vélt vagy valós középkori kapcsolatokon alapultak. Azután visszatértem erre a témára egy másik tanulmányban, amely az *Arte medievale e diplomazia culturale italo-ungherese nel Ventennio fascista. Intorno alla tomba di Maria d'Ungheria a Napoli [Középkori művészet és magyar–olasz kulturális diplomácia a fasiszták húsz évében. Magyarországi Mária nápolyi sírjának esete]* címet viseli. Ebben az írásban eddig nem publikált levéltári dokumentumok alapján rekonstruáltam azt a kulturális és politikai légkört, amely a múlt század húszas és harmincas éveiben a magyar királyné sírjának helyreállításához és a fasiszta rendszer kezdeményezésére ünnepélyes megemlékezésekhez vezetett.

Hogyan tudná jellemezni kapcsolatait a magyar és európai (esetleg Európán kívüli) kollégákkal, intézményekkel?

Magyarországon a CEU-ban töltött év során az akadémiai világ számos képviselőjével ismerkedtem meg. Először Marosi Ernővel találkoztam, aki budai dolgozósobájában fogadott, és megmutatta nekem a magyar királyok pecsétjeinek másolatait, amelyeket egy falipolc tetején, egy dobozban őrzött. Marosi kivételes személyiség volt. Az úgynevezett hidegháború évtizedeiben élt és lett professzor, de nemzetközi kapcsolatrendszere nagyon kiterjedt volt. Marosival, Takács Imrével és Lővei Pállal 2011 decemberében egy emlékezetes napon ellátogattunk Visegrádra. Velük és Xavier Barral i Altetel, aki szintén sokszor járt Magyarországon, találtuk ki azt a már említett könyvet, amely 2018-ban jelent meg a középkori magyar művészetéről. De sok más kollégával is megismerkedtem Magyarországon, közülük szeretném megemlíteni legalább Sággy Marianne-t, aki sajnos korán eltávozott közülünk, Klaniczay Gábort, Szakács Béla Zsoltot és Falvay Dávidot. Ami az európai és nem európai kollégákkal való kapcsolatokat illeti, globális világban élünk, és munkánk folyamatosan azokból az intellektuális kapcsolatokból táplálkozik amelyeket hasonló érdeklődésű, hasonló kutatásokat folytató emberekkel ápolunk. Több nyelv ismerete segít, hogy sok kollégával teremtsék kapcsolatot, hogy folyamatosan hívjanak külföldi konferenciákra, és hosszú időt tölthessenek kutatásokkal Olaszországon kívül is.

Mit gondol a művészettörténet, az ikonológia és a történeti – főként a középkortörténeti – kutatások együttműködésnek lehetőségeiről?

Azt gondolom, hogy a múlt eseményeinek történelmi és kritikai megközelítése nélkül nem lehet a középkori művészet történetéről írni. Kutatásaim, ahogy már említettem, alapvetően interdiszciplinárisak. Arra törekszem, hogy művészettörténeti publikációim mindig nagyon erős történelmi alapokon, különböző források szövegének elemzésén nyugodjanak. Utalhatok itt azoknak a köteteknek a témáira, melyeket a római Viella kiadónál szerkesztettem (*Quaderni napoletani di storia dell'arte medievale*), a katedrálisok körül zajló rítusoktól egészen a sírokkal kapcsolatos szövegekig, amelyek nemcsak a sírokra vésett feliratokat foglalják magukban, hanem például minden olyan elbeszélést vagy költeményt, amely a sírok formájával, ikonográfiájával, spirituális, szimbolikus vagy politikai jelentésével kapcsolatos.

Hogy érzi magát az egyetemen, milyen tapasztalatai vannak a diákokkal?

Mint már említettem, az Università Federico II, ahol dolgozom, ugyanaz, ahol tanultam. Ez egy nagy, hagyományos jellegű egyetem, déli egyetem (itt hadd ne térjek ki az Észak- és Dél-Olaszország közti különbségekre, amelyek az ország egyesítése óta biztosan enyhültek, de gazdasági és társadalmi szempontból még mindig fennállnak), az állami egyetemek összes problémájával, mint amilyen például a kutatások megfelelő finanszírozásának hiánya. Az itt dolgozó kollégáimmal kapcsolatos élményeim teljesen pozitívak. Sokukkal a munkahelyen kívül is barátok vagyunk. Ami a hallgatókat illeti, inkább vidékről jönnek, és legtöbbször olyan családból, melyben ők az elsők, akik egyetemre járnak. Általában nagyon „udvarias” viszonyban vannak a tanárokkal és az intézménnyel, ami más európai országokban meglehetősen ritka, és amiben keveredik a hagyományok megbecsülése és a tisztelet. Soha nem volt negatív tapasztalatom.

Nemrég hozzám is járt egy erasmusos olasz diák, aki nem nagyvárosból érkezett, és hasonlót tapasztaltam én is. Hogy látja az egyetemek helyzetét, lehetőségeit és nehézségeit a mai világban?

Nem tudok egyértelmű választ adni. Mindez nagyon függ a helyszíntől. Még globalizált világunkban is vannak jelentős különbségek, amelyek abból adódnak, hogy a különböző kormányok milyen súlyt tulajdonítanak tudományos intézményeiknek. Nem tudom, hogy a bölcsészettudományok mennyire fogják bírni az új technológiák hatását. De a kutatás szabadságának és a kritikus gondolkodás módjának továbbra is a tudományos tevékenység alapvető értékeinek kell maradniuk.

Az interjút készítette: GALAMB GYÖRGY